

İKİNCİ ÖĞRETİM

KÜRESELLEŞME VE ASYA

BERKE ÇOKLU
MEHMET KAVAS

- 1997 Güney Doğu Asya Krizi
- Krize Yönelik Yaklaşımlar
- Krizin Nedenleri
- Krizin niteliği
- Krizin modeli
- Krizden alınacak dersler ve sonuçları
- Asya krizinin türkiye'ye etkisi ve 1997 türkiye politikası

1997 Güney Doğu Asya Krizi ve Türkiye

1997 yılında Tayland merkezli başlayan ve daha sonra Asya Kaplanları olarak bilinen ülkelere de sıçrayan, Doğu Asya ülkelerinin para birimlerini, borsalarını ve diğer menkul kıymetlerini etkileyen bir ekonomik krizdir. Bu ekonomik krizin diğer krizlerden farkı bir ülkede başlayıp bulunduğu çevreye yayılarak genişleyip ve sonunda da tüm dünyayı etkileyen bir kriz haline gelmiş olmasıdır. Bu boyutta bir krizden her ülke bir şekilde etkilenmiştir. Ancak bazı ülkeler var ki Endonezya, Güney Kore, Malezya ve Tayland bu ülkeler krizi derinden hissetmişlerdir. Bunların yanında Hong Kong, Laos ve Filipinler de bu krizden nispeten etkilenen ülkeler arasındadırlar. bu kriz her ne kadar 'Doğu Asya' krizi olarak adlandırılrsa Rusya ve Brezilya gibi ülkeler bu krizden beklenilenden çok daha fazla etkilenmişlerdir.

1980'lerin başından 1990'ların başına kadar olan ki dönemde Tayland, Malezya, Endonezya ve Güney Kore ekonomileri yüzde 8 ile yüzde 12 arasında bir büyüme gerçekleştirmişlerdir. Bu yıllık büyüme oranları hiç de küçümsenmeyecek rakamlar olduğundan bu durum 'Asya Mucizesi' olarak adlandırılmıştır. 1997 yılına kadar Asya ekonomileri yüksek faiz politikası izlediklerinden dolayı çok fazla yabancı yatırımcı çekmişler ve buda ekonomilerinde yüksek miktarda sıcak para likiditesi olmasını sağlamıştır.

Kriz'e doğru adım adım

- Krizi daha iyi anlayabilmek ve irdeleyebilmek adına kriz patlak vermeden önceki dönemde ülkelerin ekonomik yapılarına bakmak gerekiyor. 1997 yılına kadar Asya ülkeleri hiç beklenmedik, mucizevi büyüme oranları kaydettiler. Ucuz işgücü, nispeten eğitilmiş işçi, ihracat odaklı ekonomiler, uluslararası ticarette sınırları kaldırma ve özellikle Malezya'ya yabancı yatırımcıların ağır sanayi yatırımları yapması gibi tüm bunlar bir araya geldiğinde Asya ülkeleri 'ihracat santrali' ülkeler adını alıyorlar. 1990-1996 yılları arasındaki döneme baktığımızda ihracat oranı Malezya'da yıllık yüzde 18, Tayland'da yüzde 16, Singapur'da yüzde 15, Hong Kong'da yüzde 14 ve Güney Kore'de yüzde 12 büyüme gerçekleştiğini görüyoruz. Asya ülkelerinin ihraç ettikleri ürünler tekstil gibi temel materyal ve ürünlerden oluşuyordu. Ancak son yıllarda bu ürünlerden yüksek teknolojili otomobil gibi ürünlere geçiş yapıldı.

Kriz Tayland'da patlak vermişti. Tayland'da ne oldu da bu çapta bir kriz meydana geldi sorusu akıllara gelmektedir. 1997 yılının Mayıs ayında Tayland para birimi Baht, spekülâtorlerin satışa geçmesiyle biranda değeri kaybetmeye başlamıştır. Tayland bu kötü gidişatı durduramayacağını anladığı zaman parasını korumak amacıyla IMF'e başvurmuştur. Hükümet Temmuz ayında sabit kur sistemini daha fazla sürdüremeyeceğini anlayınca döviz kurunu dalgalanmaya bırakmıştır. Sonuç olarak Tayland para birimi yüzde 45'lik bir devalüasyonla dönemi kapatmıştır. Aynı zamanda Tayland'ın IMF'e başvurması diğer Asya ülkelerinin Endonezya, Güney Kore, Malezya, Filipinler'in yerel paralarına karşı da spekülâtif saldırıların oluşmasına sebep olmuştur. İlk başlarda bölgesel kriz çerçevesinde sınırlı kalacak gözüyle bakılan gelişmeler, gelişmiş ülkelerin borsalarına da sirayet etmiş ve yüksek oranlı düşüşler sonucu Asya krizi bölgesel nitelikten çıkıp global bir kriz haline gelmiştir. 1997 yılının Temmuz ayından sonraki dönemlerde Hindistan'dan Pakistan'a, Güney Afrika'dan Rusya'ya, Brezilya ve Şili'den Kanada'ya kadar pek çok ülkede para birimi değeri düşüşleri olmuştur.

TAYLAND

Tayland 1970'lerde ithal ikamesine dayalı bir ekonomi politikası izlenirken, 1980lerde ihracata yönelik politikalar izlemeye başlanmıştır. 1990lı yıllarda ise yan sanayinin kurulmasını sağlayan politikalar izlenmiştir ve tam da bu zamanlarda Tayland çok fazla 'off-shore' borçlanmalar gerçekleştiriyordu. Dış borç açığı 1992 yılında 40 milyar dolarken, 1997 yılında 80 milyar dolar olmuştur. Toplam borç oranlarına baktığımızda yüzde 80'inin özel borç olduğunu ve yüzde 36'sinin kısa vadeli olduğu görülüyor. 1997 yılının Ağustos ayında da Tayland merkez bankası dış borçların 90 milyar dolara ulaştığını ve bunların 73 milyar dolarının özel şirketlere ait olduğunu açıklamıştır.

Göstergeler	Doğrudan Yabancı Sermaye Girişleri	Doğrudan Yabancı Sermaye Çıkışları	Net Sermaye (Milyon Dolar)
Yıllar	(Milyon Dolar)	(Milyon Dolar)	
1988	1,105	24	1,081
1989	1,776	50	1,726
1990	2,444	140	2,304
1991	2,014	167	1,847
1992	2,113	147	1,966
1993	1,804	233	1,571
1994	1,366	493	873
1995	2,068	886	1,182
1996	2,336	931	1,405
1997	3,029	532	2,497

MALEZYA

Kriz patlak vermeden önce Malezya'da büyüme ve enflasyon oranları her yıl göz ardı edilmiştir. diğer Asya ülkelerinde olduğu gibi Malezya'da da ihracata bağlı bir ekonomik yapı benimsenmiştir. Ülkenin nüfusu toplam iş hacmini karşılayamamaktadır. Ülkede işsizlik problemi baş göstermektedir. 1990lı yıllarda Malezya'ya yüksek faiz oranları sebebiyle çok fazla yabancı sermaye akışı gerçekleşmiştir. Büyümenin maliyetinin karşılanmamış olması, Malezya'nın ulusal para birimini değerli tutma çabaları sonucu ringgitin aşırı değer kazanması, ülkeye giren paranın sıcak para şeklinde olması, büyüyen cari açık, dolar cinsinden borçlanma krizin temelini oluşturmuştur. Krizin Malezya'yı derinden etkilemesinin bir diğer nedeni ise piyasalarla imalat sanayi arasındaki ilişkinin iyi olmamasıdır.

Güney Kore

Güney Kore ise 30 yıldan bu yana ciddi bir büyüme ivmesi izlemiş olup dünyanın 11. Büyük ekonomisi haline gelmiştir. Güney Kore'nin krizi bu kadar çok hissetmesinin merkezinde bankalar yatmaktadır. Yabancı fonları çeken bu bankalar kısa dönemli fonlardan oluşmaktaydı ve Güney Kore bankalarına verilen çoğu yabancı krediler hükümet garantisi altındaydı. Sonuç olarak banka kredilerindeki kayıplar ülkenin yabancı rezervlerinin erimesine neden olmuştur. Daha sonraki zamanlarda Güney Kore dışarıya kaçan sermaye ve ödenmeyen kredilerle mücadele eden bankalarla uğraşmıştır. Güney Kore'nin krizi bu kadar derinden hissetmesinin nedenlerinden biri de 'chaeboller'dir. (aile şirketi olarak kurulmuş büyük ölçekli Güney Kore firması).1990larda yabancı bankalar Kore bankalarına ve chaebollere dolar cinsinden para vermişlerdir ve bunlar kısa süreli borçlardır. Bu paralar sanayi kapasitesini genişletmek amacıyla kullanıldı. Bunların başarılı olup olmadığını anlamak için 1996 yılının verilerine baktığımızda ekonomik büyümenin yavaşladığını, bazı sektörlerde atıl üretim oluştuğunu, kritik sanayi ürünlerinin fiyatının azaldığını görüyoruz.1996 yılında Kore dış borç açığı 23,7 milyar dolardır.

	1990-94 ortalama	1995	1996	1997	1998
Özel	11	32,5	44,1	7,4	-24,5
Sabit Sermaye	-0,7	-1,8	-2,4	-1,6	0,7
Portföy Yatırımı	2,5	4	5,3	2,2	3,9
Banka Kredileri	5,7	22.2	27,9	0,2	-33,4
Diğer Krediler	3,4	8.1	13,3	6,6	4,3
Resmi (IMF vs.)	-0,5	-2	-0,1	18,6	12,9
TOPLAM	10,3	30.5	44	26	-11,6

Endonezya

Krizden en çok etkilenen dördüncü ülke olan Endonezya'ya bakarsak krizin oluşmasındaki en büyük nedenlerden biri bankacılık sektöründeki çok sayıda olan hatalardır ve özellikle bankaların fonlarının çok büyük bir kısmı yabancı kaynaklı fonlardan oluşmaktaydı. Ülkenin para birimi olan rupia yüzde 35 oranında değer kaybetmiş olup, hisse senetlerinde de yüzde 50'ye ulaşan kayıplar mevcuttur. Bunun sonucunda şirketler iflas etmeye başlamışlardır. Bankalar borç vermekten ziyade borç almaya başlamışlardır. Kamu bankalarında geri ödenmeyen kredi miktarları yüzde 20 seviyesine ulaşmıştır. Ülkenin rezervlerinde çok büyük miktarda azalma meydana gelmiş, ulusal parası değer kaybetmiş ve hisse senetleri fiyatlarında yaşanan düşüşler artarak devam etmiştir.

Krize yönelik yaklaşımlar

Asya krizi daha patlak vermeden Krugman 1994 yılında Asya büyümesini eleştiren bir makale yayımladı. Asya'nın kendine özgü teorisini hem tehlikeli hem de akılsız bulmuştur. Doğu Asya ekonomileri son yıllardaki bu mucizevi büyümelerini sermaye yatırımlarına borçlulardı. Ancak toplam faktör verimliliği yani tüm üretim alanlarındaki verimlilik çok az artmıştı. Ülkelerin bu sürdürülebilir büyümeyi sağlayabilmeleri için de toplam faktör verimliliğinin artması gerekmektedir. Yani sadece sermaye yatırımlarıyla bir sürdürülebilir büyümeden bahsetmek olanaklı değildir. Sachs ve Redeleet gibi düşünürlere göre Asya Krizi'nin ortaya çıkmasının temelinde 'krizin hızı' olduğunu düşünmektedirler. Krizin hızlı gelişmesini ani risk şoku sonucu oluşan klasik para kaçışına benzettiler. Çünkü Asya ülkeleri yabancı sermaye girişleriyle büyümelerini sağlayan ülkelerdi ve bir anda yatırımcılar paralarını çekmeye başlayınca piyasalarda tedirginlik ortamı oluştu. Sachskrizlerin banka panikleri sonucu ortaya çıktığını düşünmektedir. Özellikle Asya ülkelerinde yabancı yatırımcıların bu tedirginliği kötümser davranışlarının etkisiyle banka paniği ve finansal kırılganlık yatıp krizin bu boyuta ulaşmasına yol açmıştır.

Krizi oluşturan etkenlerden biride Çin'in asya ülkeleri üzerinde etkisidir. krizin derinleşmesinin nedenlerinden biri Çin'in ASEAN lkeleri ihracatlarını azaltmasında çok önemli bir yere sahip olduğunu belirtmektedirler. Asya finansal krizi patlak verdiğinde, Çin bu küresel boyuttaki krizi kısmen güçlü olarak karşıladı. Japonya ve Güney Kore'nin kıyaslanabilir ekonomik kalkınma stratejilerinin aksine, Çin hem içe doğru hem de dışa doğru bir ekonomik büyüme stratejisi izliyordu. Çin 1990larda ihracata yönelik bazı reformlar yapmaya başladı ve bu reformlar sayesinde Asya lkeleriyle rekabet edebilir duruma geldi. O dönemde de Asya lkelerinin para birimleri dolara apayla bağlıydı. Dolar değer kazanmaya başlayınca bu Asya lkelerinin para birimlerine de yansıdı. Durum böyle olunca bazı ithalatçılar daha ucuz üreticiler aramaya başladılar ve para birimi yuan'ı dolara karşı düşük değerde tutan Çin'e yöneldiler.

Krizin Nedenleri

Tüm bu ülkelerin krizden önceki durumlarına, krize yönelik yaklaşımlardan sonra krizin nedenini tek bir başlık altında toplamak imkansızdır. O yüzden Asya krizinin nedenlerini açıklamaya çalışırken pek çok noktaya değinmeliyiz. İlk olarak kambiyo ve borçlanma politikalarının niteliğine bakacak olursak Asya ülkelerinin bu konuda ne kadar yanlış politikalar izlediğini görebiliriz. Güney Doğu Asya ülkeleri daha kriz patlak vermeden önceki yıllarda yabancı sermaye girişine dayalı büyüme politikası izlediklerinden ve bunun sürekliliğini sağlamak istediklerinden dolayı kendi yerel para birimlerini uzun bir süre sabit kur ile ABD dolarına bağlamışlardı. Ancak 1990ların ikinci yarısında doların değer kazanmasıyla tüm işler karıştı. Asya ülkelerinin büyümesi ihracattaki başarıyla sağlanmıştı. Doların değer kazanması Asya ülkelerinin para birimlerine de yansdı ve sonuç olarak Asya ülkelerinin ihraç ürünlerinin rekabet gücü önemli derecede azaldı.

Ülkelerin para birimlerini dolara bağlamalarının üç tane dezavantajı vardır. Birincisi kısa vadeli sermayenin ülkeye girmesine cesaret verir. Değişken kur rejiminde, eninde sonunda yabancı sermayenin girişi Asya para birimlerini değerlendirecektir. Bunun sonucunda da dış yatırımlar daha az kar getirecek ve çok kar getirmeyen sektörlerde fazla yatırımlar meydana gelecektir. İkincisi, yerel para birimini dolara bağladıklarında Asya ülkelerinin ihrac ürünlerinde fiyat anlamında rekabet etmesi imkansız hale gelmektedir. Çünkü dolar değer kazandığında, yerel para birimleri dolara çapayla bağlı oldukları için onlar da değer kazanmış oldu ve bu da diğer ülkelere yüksek fiyatta ihrac ürünleri satmaları anlamına geliyordu. Bu boşlukta da Çin ve Vietnam gibi ülkeler bu fırsattan yararlandılar. Üçüncüsü de, Asya ülkeleri kendi para birimlerini dolara bağladıklarında kendi rezervlerini, ABD dolar paritesini kurtarmak amacıyla kurban ettiler ve en sonunda da finansal piyasalar kendi para birimlerine karşı spekülasyonlara başladılar. 30-32). Şöyle bir toparlayacak olursak 1995 yılının ortalarından itibaren doların aşırı değerlenmesiyle birlikte, paralarını dolara sabitleyen Asya ülkelerinin rekabet etme kapasiteleri azalmış ve bu da cari açıklarını arttırmıştır.

Ekonomi	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Kore	-0,69	-2,83	-1,28	0,30	-1,02	-1,86	-4,75	-1,85
Endonezya	-2,82	-3,65	-2,17	-1,33	-1,58	-3,18	-3,37	-2,24
Malezya	-2,03	-8,69	-3,74	-4,66	-6,24	-8,43	-4,89	-4,85
Filipinler	-6,08	-2,28	-1,89	-5,55	-4,60	-2,67	-4,77	-5,23
Singapur	8,33	11,29	11,38	7,57	16,12	16,81	15,65	15,37
Tayland	-8,50	-7,71	-5,66	-5,08	-5,60	-8,06	-8,10	-1,90
Çin	3,09	3,27	1,33	-1,94	1,26	0,23	0,87	3,24
Tayvan (Çin)	4,74	4,39	1,33	1,6	1,66	1,61	3,45	2,35

Cari açığın büyük bir kısmını bankalardan yapılan borçlanmalar ve hisse senedi yatırımlarıyla karşılanmaya çalışılmıştır. Bu alınan kısa dönem borçların önemli bir kısmını dolar cinsinden kullanmışlardır. Uluslararası para piyasalarında 1970'li yıllardan itibaren olan verilere bakıldığında, bu tür bir uygulamanın daha da riskli olduğu gözlemlenmiştir. Bir diğer neden ise sağlıklı bir finans sisteminin bulunmamasıdır. Bunu iki parçada inceleyebiliriz. İlk olarak finansal sistemin dışa kapalı olması kısmını incelersek; kriz öncesi dönemde ve özellikle 1993'lü yıllardan itibaren mal hareketlerinin liberalleşmesine doğru adımlar atılmaya başlanmıştır. Ancak bankalar, kamu yönetimi ve iş dünyası arasında kurulan sıkı ilişkilerin sonucu gösteriyor ki her ne kadar liberalleşme adımları atılsa bile yetersiz kalınmıştır. Tüm bunların temelinde dışarıdan gelen fonların istenilen şekilde kullanılmasının amaçlanması ve mali sistemin ulusal kimliğin bir parçası olarak görülmesi yatmaktadır. Dolayısıyla Asya Krizi'nin yoğun olarak hissedildiği ülkeler olan Malezya, Tayland, Güney Kore ve Endonezya'nın liberalleşen mali piyasalarının yanı sıra, yoğun devlet baskısı altında gerçekleştirilen aşırı borçlanma faktörü de krizin derin bir boyut kazanmasına sebep Olmuştur.

Durum böyle olunca bankaların kredi verirken uyguladıkları gerekli şartların belirlenmesinde seçicilik ortadan kalmış ve herkese krediler verilmeye başlanmıştır. Sonuç olarak kredi disiplini zayıflamış, denetimler azalmış, şeffaflığın olmaması nedeniyle de kamu otoritelerinin denetim mekanizmasını iyi yönetemedikleri ortaya çıkmıştır. Alınan kredilerle verimli olmayan yatırımlar yapılması, denetimin sıkı olmaması, verilen kredilerin geri dönmemesi sonucu şirket iflaslarıyla birlikte durum daha da kötüleşmiştir. Şöyle kısaca toparlayacak olursak, bankalar kısa vadeli aldıkları borçları uzun vadeli olarak kullandırtmışlardır. İlk başlarda bazı Asya ekonomilerinde büyüme stratejileri menkul kıymetler yerine büyük miktarda kısa dönemli borçlara dayanmıştır ve tüm bu borçlar beraberinde risk unsurunu da getirmiştir. IMF verilerine göre 1990-1995 döneminde Asya ülkelerine 320 milyar dolar net sermaye girişi olmuştur ve bu rakam bütün 1980'li yıllarda olan sermaye girişinin iki katından bile daha fazladır.

Bir diğ er neden ise bölgesel işbirliğı sürecinin iyi işlememesidir. Asya  lkelerinin ticari anlamda katıldığı ticari gruplar, görüşmeler bulunmaktadır. ASEAN (Güney Doğı Asya Ulusları Birliğı), APEC (Pasifik Asya Ekonomik işbirliğı) gibi  ye oldukları organizasyonlar vardır. APEC ise 1994'te çalışmaya başlamış olup bilgi alışverişi ve bölgedeki finansal gelişmelere yönelik siyasi forumlar yapılmıştır. Tüm bu çıkarımlardan sonra görülüyor ki Asya  lkeleri arasında mali konularda sistemli bir dayanışma ve işbirliğı mekanizması bulunmuyor. Kriz öncesinde ülkelerin ekonomik yapılarına, para birimi değıerlendirme, alınması gereken önlemleri tartışma gibi konulara değıinilmediğı için kriz patlak verdikten sonra da krizin etkilerini azalmaya yönelik ortak bir politika oluşturamadılar. ASEAN, APEC gibi organizasyonlar sadece ticari bağılamda sınırlı kalmıştır

5. KRİZİN NİTELİĞİ

- Güney Doğu Asya krizi finansal bir krizdir ve finansal krizin türlerine baktığımızda para krizlerin içinde yer alması gerektiği gözükmemektedir. Çünkü para krizleri özellikle sabit döviz kuru sistemlerinde yerel para aktiflerinin yabancı para aktiflerine kaydırılması sonucu, merkez bankasının elinde döviz kalmamasıyla sonuçlanan krizlerdir. Bu para krizlerine yol açan spekülatif saldırılar Asya krizinde yurtiçi aktif piyasalarında bir çöküşle sonlanmıştı. Asya krizinde de yerel para birimleri şiddetli bir şekilde değer kaybına uğramıştır ve buna ek olarak krizin sonunda merkez bankası büyük miktarda rezerv kaybına uğramıştır. Bir diğer finansal kriz türü ise sistemik finansal krizlerdir. Bu tür krizler finansal piyasaların ciddi bir biçimde bozulmasını ifade eder.

6. Krizin Modeli

- Birinci nesil ve ikinci nesil modelleri 1997 yılında Asya'da çıkan krizi açıklamaya yeterli olmamışlardır ve bunun sonucunda araştırmacılar yeni model arayışlarına girmişlerdir. Başta Krugman olmak üzere diğer araştırmacılarla birlikte para ve bankacılık krizlerinin ortak özelliklerinden yararlanarak Asya tipi kriz modeli oluşturmuşlardır. Bu üçüncü nesil krizler bulaşıcılık, hastalık gibi yayılan krizleri kapsamaktadır. Üçüncü nesil krizler iyi düzenlenmemiş bir bankacılık sistemi ve mikro ekonomik bozukluklar sonucu ahlaki risk ve yüksek miktarda borçlanma oluşturarak ciddi krizlere yol açar. Asya ülkelerine liberalizasyon sürecinin geç geldiği geçmiş bölümlerde bahsedilmişti. Bunun sonucunda denetim ve düzenlemelerde zayıf kalınmış bu da yoğun sermaye girişleri, risk yönetimi gelişmemiş, sermaye yeterlilik oranları düşük bankaların da aracılığıyla yüksek miktarda borç verme ve tüketim patlamasına yol açmıştır. Yüksek miktarda borçlanma da borsada ve emlak fiyatlarında patlamayla sonuçlanmıştır. Aynı zamanda tüm bunlara ek olarak, hükümet tarafından desteklenen şirketlere herhangi bir kısıtlama olmaksızın krediler verilmesi, bunun sonucunda ortaya çıkan aşırı borçlanmanın aslında devlet borcuna dönüşeceği gerçeği de bulunmaktadır. Birinci ve ikinci krizler bunları açıklamakta yetersiz kaldığı için Asya tipi krizler de bu özellikler gözükmemektedir (Kara, 2008, s. 30-35).

7. Krizden Alınacak Dersler

- Her ekonomik krizden sonra olduğu gibi araştırmacılar krizlerin dinamiklerini, nedenlerini, çıkarılabilecek tecrübelerini ve sonuçlarını ortaya koyarlar. Bu bölümde de neler yapılmasaydı da kriz patlak vermeseydi gibi krizden alınacak dersler incelenecektir. Finansal krizler karmaşık ve birçok olgunun bir araya gelmesiyle sonuçlanan olaylardır. Bu zamana kadar olan ekonomik krizlere bakıldığında da genelde çoğunun bolluk, refah döneminden sonra patlak verdiği görülür. Asya krizi de incelendiğinde, bir anda çok hızlı bir ekonomik büyümeye sahip oldukları, siyasi hataları olduğu, tüm bu varlıklar sonucu ülkelerin rehavete sürüklendiği, balon ekonomilerinin sonucu olarak büyük sermaye çıkışlarının yaşandığı, bankacılık sisteminin iflaslarla sonuçlandığı, üretimde kayıplar olduğu ve şiddetli bütçe açıklarının ortaya çıktığı görülmektedir. 1997 yılında patlak veren Asya krizi ilginç bir şekilde zayıf ekonomiye sahip ülkeleri değil de güçlü ekonomilere sahip olan ülkeleri etkilemiştir (Sheng, 2009, s. 115-118).

- Bu krizden çıkarabilecek çok fazla ders vardır. Şöyle başlayacak olursak Asya ülkelerinde cari hesap açığı çok fazla olduğu için bunu finanse edemediler. Açık çok fazla olduğu ve bunu finanse etmek zorunda oldukları için diğer ülkelerden borçlanmalar gerçekleştirdiler. Yani borçları borçlarla finanse etmeye çalıştılar. Bu da sürdürülemeyecek bir plan olduğundan belli bir zamandan sonra patlak verdi. Asya ülkeleri kendi cari açıklarını finanse etmek için yabancı bankalardan aldıkları borçların döviz cinsinden olması işleri daha zor hale getirdi. Cari açıklar bu denli fazla olmasaydı ve aldıkları borçları kısa vadeli değil de daha uzun vadeli ödeselerdi, borçlanmalarını döviz cinsinden gerçekleştirmeselerdi bu boyutta bir kriz ortaya çıkmazdı.

8. Krizin Sonucu

- 1997 yılında patlak veren Asya krizi çok derin boyutlarda olup, daha sonraki yıllarda ortaya çıkan krizlerde de etkisi bulunmaktadır. Asya krizini açıklarken modeller yetersiz kalmış ve yeni kriz modeli ortaya konmuştur. Asya krizinin patlak vereceği her ne kadar öngörülür olsa dahi ekonomik büyüme devam ettiği müddetçe stratejilerinde herhangi bir değişim yapmamışlardır. Asya krizinde makroekonomik politikaların ne kadar önemli olduğu görüldü. Özellikle yüksek miktardaki cari açıklar ve sabit kur mekanizması. Aynı zamanda finansal liberalizasyonda geç kaldıkları için buda ülkelerin kırılganlıklarının artmasına sebep olmuştur (Bustelo, 1998, s. 2-5). Kriz patlak verdikten sonra sorunun çözümüne yönelik IMF'le birlikte bir reform paketi uygulanmaya başlamıştır. Bu 'stand by' düzenlemesinin kapsamında kurtarılması mümkün olmayan finansal kurumların kapatılması, kurtarılabilmesi daha mümkün olan kurumların yapılarının tekrar düzenlenmesi, finansal piyasalarda reformlar yapılması ve denetimin sıkılaştırılması, özel ve kamu kurumlarında şeffaflık politikasının uygulanması, mali piyasaların dışa açılması yani sermaye yapısının güçlendirilmesinde yabancı sermayeden de yararlanılması gibi maddeler bulunmaktadır. Yapılan bu düzenlemelerle finansal yapı düzeltilmeye çalışılmış ancak pek başarılı olamamışlardır (Yiğidim, 1999, s. 88-92). Krizden etkilenen Asya ülkeleri eski performanslarına ulaşmak istemektedirler. Ancak daha hala bunu sağlayabilmiş değillerdir.

9. Asya Krizi'nin Türkiye'ye Etkisi

- Küreselleşmenin de etkisini işin içine katarsak 90lı yıllarda olan krizlerin diğer ülkelere çok rahat yayıldığını görebiliriz. Küreselleşmenin etkisiyle gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş bütün ülkeler arasında işbirliği ve ticaret ortamı doğmuştur. Mal ve finans piyasaları artık ülkelerin kontrolünden çıkıp uluslar arası alanda faaliyet göstermektedir. Dolayısıyla dünyanın bir yerinde çıkan kriz çok zaman geçmeden bütün ekonomilere yayılabilmektedir. Gelişmekte olan ülke statüsünde olan Türkiye de dolayısıyla 1997 yılında olan Güney Doğu Asya krizinden olumsuz etkilenmiştir. 1990'lı yıllarda Türkiye'de olan ekonomik krizlerin temelinde finansal nedenler bulunmaktadır. 5 Nisan 1994 kararlarının ekonomik istikrarı sağlayacak etkileri gözükmeden, 1997 yılında yaşanan Güney Doğu Asya krizi ve hemen arkasından çıkan 1998 Rusya Krizi Türkiye ekonomisini derinden etkilemiştir (Eroğlu, 2004, s. 57)
- T.C. Merkez Bankası'nın 2005 yılında yayınlanan Ödemeler Dengesi Raporuna göre; Türkiye'nin krizden etkilenme oranlarını incelerken sektörel bazda farklılıklar olmaktadır. 1997 ile 2005 yılları arasında makine, ana metal ve kara taşıtları sektörlerindeki toplam istihdam oranı yüzde 12,4 artarken, tekstil ve giyim sektörleri toplamında yüzde 23 gerilemiştir. Dolayısıyla 1997 Asya Krizinden giyim ve tekstil sektörleri diğer sektörlerle göre daha olumsuz etkilenmiştir.

10. 1997 Türkiye Politikası

- Türkiye'nin 1997 yılındaki verilerine baktığımızda bu ekonomik düşüşler sadece Asya krizinin etkilerinden kaynaklanmamaktadır. Çünkü ekonomi ve politika iç içe olan kavramlardır. Siyasette olan bir gelişme ekonomiyi de etkilemektedir. Dolayısıyla 1997 yılı Türkiye ekonomisini incelerken sadece dış faktör olarak Asya krizini değil bunun yanı sıra Türkiye'nin iç dinamiklerine de bakmak gerekiyor. Öncelikle 1997 yılının 28 Haziran 1996- 30 Haziran 1997 yılları arasında 54.Hükümet yani Refah Partisi ve Doğru Yol Partisi koalisyonu vardı. Daha sonra 30 Haziran 1997-11 Ocak 1999 yılları arasında da 55. Hükümet yani Anavatan Partisi, Demokratik Sol Parti ve Demokrat Türkiye Partisi koalisyonu vardı. Görüldüğü üzere 1997 yılı iki ayrı hükümetle ve koalisyonlarla siyasi açıdan istikrar olmadan yaşanan bir yıldır. 1997 yılının göze çarpan siyasi olaylarını incelersek 1 Şubatta Susurluk skandalının aydınlanması amacıyla her akşam saat 21:00' da ışıkları bir dakika açıp kapatarak protesto gösterileri yapılmaya başlanmıştır. 'Sürekli Aydınlık İçin Bir Dakika Karanlık' eylemine ülke çapında her yerden katılımlar olmuştur (Orhon, 2007, s. 80-81). Daha sonra 28 Şubat tarihinde açıklanan MGK kararları ve sonrasında bu kararların getirdiği olaylar 1997 yılına damgasını vurmuştur. Eğitimciler Birliği Sendikası'nın 2014 yılında yayınladığı rapora göre MGK, Cumhurbaşkanı Demirel öncülüğünde toplandı. Alınan 28 Şubat kararları 1997 yılından sonraki dönemde meydana gelen siyasi ve sosyal olayları da etkiledi. Bu toplantı 9 saat sürdü ve Atatürk ilke ve inkılaplarının taviz vermeden uygulanması kararı alındı. Laikliğin Türkiye'de demokrasi ve hukukun teminatı olduğu da vurgulandı. İmam hatip okullarının meslek okullarına dönüştürülmesi, temel eğitimin sekiz yıla çıkarılması, tarikatların kapatılması gibi kararlar alındı. Bildirinin sonunda yer alan 'tavsiye edilir' kelimelerinin yerine 'yaptırım' kelimesinin kullanılması 'muhtıra' şeklinde değerlendirildi. Hatta 28 Şubat 'post-modern' darbe olarak da adlandırılmıştır.
- 28 Şubat sonrasında da Erbakan'ın bu kararları imzalamaması, Susurluk davasının yeniden başlaması, Erbakan'ın istifası ve Tansu Çiller yerine Mesut Yılmaz'ın hükümeti kurma görevini alması tüm bunlarda Türkiye'nin ekonomisini etkileyen unsurlardır. Sürekli çalkantılı olayların olması, koalisyonlar, hükümet değişiklikleri doğal olarak ekonomiyi de olumsuz etkilemiştir.1994-1999 yılları arasında kurlar piyasada belirleniyordu. Bu dönemde Türk Lirası'nın değeri dar bir aralık içinde dalgalanmıştır.1997 yılında dolar 200 binken; 1998 yılında 300 bin olmuş ve 1999 yılında 400 bin lirayı aşmıştır (Karagöz, 2009, s. 14). Döviz kurları 1997 yılı ay ay incelendiğinde de her ay doların TL ye olan değerinin arttığı görülüyor.

11.Sonuç

- Bu çalışmada 1997 yılı Asya Krizi patlak vermeden önce ülkelerin durumlarına bakılmış ve krizi oluşturan dinamiklere değinilmiştir. Daha sonra krizlerle ilgili araştırmacıların yaklaşımlarına ve krizin nedenleri genel bir çerçevede incelenmiştir. Krizin niteliği ve modeli ekonomik literatür kapsamında incelemiş olup, bu krizden çıkabilecek dersler konu alınmıştır. Sabit kur sisteminin kısa vadeli pozitif etkisinin uzun vadeli uygulanan politika açısından ne tür sorunlar oluşturabileceği konu edildi. Krizden çıkabilecek deneyimler kapsamında çok fazla cari açık vermenin ülkeleri nasıl bir batağa soktuğu, bu cari açıkları kapatmak isterken döviz cinsinden alınan kredilerin ülkeleri daha da zor duruma soktuğu anlatılmıştır. Aynı zamanda şeffaflık eksikliği ve sermaye giriş çıkışlarının kontrol edilmemesi krizin derin boyutlar kazanmasına yol açmıştır. Krizin sonucunda da IMF önderliğinde hazırlanan yardım paketleri ve stratejik planlardan bahsedilmiştir. Sonraki bölümlerde de Asya Krizi'nin Türkiye'ye olan etkisinden bahsedilmiştir. Hem sektörel bazda farklılık gösterdiğinden hem de küreselleşmenin bir sonucu olarak da etkilendiğinden GSYİH da baz alınarak anlatılmıştır. Son olarak da Türkiye'nin 1997 yılı iç dinamiklerine, olan önemli siyasi olaylara bakılarak tüm bunların döviz kurlarına etkisi tartışılmıştır.

KAYNAKÇA

- Akdiş, M. (2004). “Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Yol Açtığı Finansal Krizler ve Bu Krizleri Önlemede Kullanılabilecek Araçlar: Tobin Vergisi”, **Active Bankacılık ve Finans Dergisi**, 6 (36), ss.36-48.
- Akdiş,M. ve Bayrak,S.(2000). “Türkiye’de KOBİ’lerin Genel Görünümü ve Finansal Krizlere Dayanıklılığı:5 İli Kapsayan Bir Araştırma”, **İktisat ve Yönetim Dergisi, Celal Bayar Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı:6, ss.13-44.
- Akyıldız, D. ve Eroğlu, D. (2004). “Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Uygulanan İktisat Politikaları”. **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi**, 9 (1), ss.42-62.
- Aydın,S. (2000). “Asya Krizi ve Sermaye Hareketlerinin Vergilendirilmesi”, **Maliye Dergisi** ,13, ss.13-30.
- Berg, Andrew, “The Asia Crisis Causes, Policy Responses, and Outcomes (October 1999)”, **IMF Working Paper**, pp. 1-62, 1999. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=880665>, (Erişim Tarihi:20.12.2015)
- Boorman, J vd. (2000). “Managing Financial Crisis: The Experience in East Asia”, **Carnegie-rochester Conference Series On Public Policy**, (107), ss.1-66.
- Bustelo, P. (1998). “The East Asian Financial Crises: An Analytical Survey”, **Icei Working Papers**.
- Delice, G. (2003). “Finansal Krizler: Teorik ve Tarihsel Bir Perspektif”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, (20), ss.57-81.
- Dunn,M.(2001). “The Asian Financial Crisis - Causes and Consequence”, **A Critical Comment on the Current Debate. In: R. Eisen (Ed.), Supranational Cooperation and Integration: Goods and Services vs. Information**, Frankfurt, Berlin (Peter Lang), ss. 29-44.
- Eichengreen, Barry (1998), “Understanding Asia's Financial Crisis”,**Clemens Lecture Series**. Paper 9. http://digitalcommons.csbsju.edu/clemens_lectures/9, (Erişim Tarihi:15,12.2015)
- Erçel, G. (1997). “1997 Yılıın İlk Yarısında Türkiye Ekonomisindeki Gelişmeler Para Politikası ve 1997 Yılı İkinci Yarı Beklentileri”., Ankara.
- Erçel, G. (1998). “Güney Asya’da Yaşanan Krizden Alınacak Dersler.”, **Mediterranean Development Forum**, Marakeş.
- Göktaş,A. (2000), “Güneydoğu Asya Krizi’nin Maliye ve Para Politikaları Açısından Sonuçları”, **Maliye Dergisi**, ss: 133, 3-12. 25

Sorular

- 1- Aşağıdakilerden hangisi 1994 yılında Asya'nın büyümesi eleştiren bir makale yazmıştır?
- A) Joseph A. Stiglitz b)N. Gregory Mankiw c) Paul Krugman D) Milton Friedman
- 2- Asya krizinin başladığı yer neresidir?
- A) Çin B) Kore c)Endonezya d) Tayland
- 3) Aşağıdaki ülkelerden hangisi krizi derinden yaşamıştır?
- A) Suudi Arabistan B) Almanya C) Filipinler D) Malezya
- 4) chaeboller hangi ülkenin şirkettir?
- A) Kuzey Kore B) Güney Kore C) Rusya D) Tayland
- 5) Baht hangi ülkenin para birimidir?
- A) TAYLAND B)GÜNEY KORE C)MALEZYA D)Çin